

ЗЕЛЕНІ ВЕРТИКАЛІ

Порадник про вертикальне озеленення
на прибудинковій території

Чи залишилося місце для зеленої оази?

Простір під дитячий майданчик, паркування авто, контейнери для побутових відходів, кілька лавочок для сусідського спілкування. Чи залишилося місце для зеленої оази?

У протистоянні за раціональне планування прибудинкової території зелені зони часто програють суцільному мощенню. Тут можна було б податися на пошук компромісів – натомість пропонуємо поглянути догори.

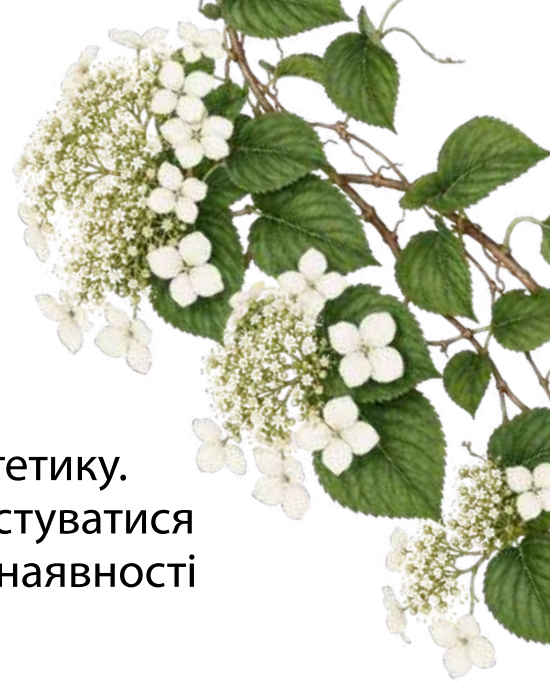
Вертикальне озеленення – це "секретний рівень" планування простору. Завдяки рослинам фасади, огорожі, підпірні стінки, альтанки та інші вертикальні площини можуть ставати багатофункціональними екосистемами, не займаючи жодного додаткового метра спільного простору.

Цей poradnik пояснює, які можливості відкриває вертикальне озеленення на прибудинкових територіях, на які упередження та міфи краще не зважати та як реалізувати такий зелений задум.

Фото: Ірина Федосеєнко

Вертикальне озеленення – це вигідно

Вертикальне озеленення – не лише про естетику. Ось три групи "бонусів", якими зможе користуватися кожен мешканець та мешканка будинку за наявності такого простору:

Природний "клімат-контроль"

У пік літньої спеки звичайна поверхня працює як величезна батарея: акумулює тепло вдень (може розігріватися навіть до $+60^{\circ}\text{C}$) і віддає його вночі. Заплетена ліаною площа нагрівається вдвічі менше, всередині приміщення стає прохолоднішим, а витрати на кондиціонування можуть зменшуватись до 75%. Зимом вічнозелені ліани створюють додаткову повітряну подушку, що втримує тепло та допомагає заощаджувати на опаленні.

Живий щит

Щільна маса листя "розбиває" вуличний шум та вібрації, створюючи затишну тишу навіть біля магістралей. До того ж рослини продукують кисень, насичують повітря фітонцидами (природними антисептиками, які пригнічують розвиток хвороботворних бактерій) та поглинають дрібні частки пилу. Лише один квадратний метр площі звичайного за рік поглинає до 6 грамів пилу та важких металів (кадмію, свинцю), не дозволяючи їм потрапляти у ваші легені.

Вертикальний сад – це про збалансоване біорізноманіття

Щільні пагони ліан стають безпечним "сховком" для дрібних птахів. Вони знаходять тут захист від хижаків та негоди, наповнюючи простір навколо живим співом та стаючи безкоштовною службою санітарів. Так, одна пара синиць за період вигодовування пташенят знищує до 10 000 комах-шкідників, зокрема комарів та мошок, які можуть дошкуляти мешканцям і мешканкам.

Вертикальне озеленення – це також надійний спосіб продовжити життя фасаду. Живий килим захищає поверхню від вигорання на сонці, тріщин через перепади температур, вимивання кольору "косими" дощами та навіть від вандалів, що малюють графіті і таким чином псують фасад будинку.

Фото: Марина Скворцова

Чому не варто боятися ліан?

Розберемо упередження, які заважають перетворювати прибудинкові території у комфортні та естетичні простори.

Фото: Ірина Федосєнко

Міф №1:

"Рослини руйнують поверхні"

Таке трапляється, проте причина часто криється не в самій рослині, а в невдалому поєднанні виду ліани та стану поверхні. На відремонтованих, міцних площинах ліани, навпаки, діють як захисний шар. Реальні ризики виникають лише тоді, коли поверхня вже має глибокі тріщини, є перезволоженою або вкрита чутливою теплоізоляцією, а для озеленення обрали види рослин з дисковидними присосками або повітряними коренями, які здатні самотійно, без будь-якої додаткової допомоги підніматися вгору по вертикальних поверхнях. У таких випадках варто надати перевагу рослинам, що піднімаються по опорі, яка виноситься на 10 см від фасаду. Конструкція формує повітряну подушку, а контакт із будівлею зводиться лише до точок кріплення самої опори.

Міф №2:

"Озеленення фасаду спричиняє сирість і плісняву"

Таке трапляється лише за специфічної комбінації умов: щільної вічнозеленої рослинності на тінистій північній стороні без повітряного зазору між нею і стіною. У переважній більшості випадків ефект протилежний: листя активно випаровує вологу й приймає на себе "косий" дощ, захищаючи поверхню від намокання. Одночасно з цим коріння витягує зайву воду з ґрунту біля фундаменту, що зменшує ризик підтоплення підвалів.

Якщо ви плануєте озеленити поверхню, куди потрапляє мало сонця, обирайте листопадні види витких рослин та, за можливості, використовуйте опору з відступом від поверхні для природної вентиляції.

Цікавий факт!

Ініціатива «Місто живих стін» впроваджує вертикальне озеленення в Києві за допомогою швидкокорослого винограду Вічі. Програма закликає містян та бізнес масово прикрашати фасади лозою, запозичуючи досвід провідних європейських столиць для створення комфортного міського середовища.

Натисніть тут

Міф №3:

"Під листовим покривом ліан (або у товщі листя ліан) оселяться щурі та небезпечні комахи"

Цей страх плутає причину з наслідком: гризуни з'являються там, де є доступ до їжі. Самі по собі рослини для них непривабливі. Що ж до комах, то зелена стіна водночас приваблює птахів, які стають природним регулятором їхньої чисельності. Щоб рослини та комахи не заважали виду з вікна, достатньо раз на сезон проводити формуючу обрізку пагонів. Подвір'я-сад, зазвичай, має менше проблем зі шкідниками, аніж "стерильна" прибудинкова територія із погано впорядкованими смітєвими майданчиками чи захаращеними підвалами.

Фото: Ірина Федосеєнко

**КАТАЛОГ
ПРИРОДО
ОРІЄНТОВАНИХ
РІШЕНЬ**

Цікавий факт!

Вертикальне озеленення – дієве природоорієнтоване рішення, що допомагає громадам долати екологічні виклики та адаптувати міста до наслідків кліматичної зміни. Українська кліматична мережа упорядкувала тематичний Каталог, у якому можна ознайомитися з вертикальним озелененням та ще з 24 іншими рішеннями – різнотрав'ям, живоплотами, дощовими садами, зеленими дахами тощо, які можна вдало комбінувати на прибудинковій території.

Натисніть тут

Міф №4:

"Це дороговартісне рішення, недоступне для звичайного ОСББ"

Припущення справедливе лише для "живих стін", що викладаються із контейнерів та передбачають систему автоматизованого поливу з обігрівом. В середньому вартість встановлення та обслуговування таких систем становить 3000 євро за 1 м².

Тому для прибудинкової території оптимальним є інший формат: ліани, посаджені безпосередньо у ґрунт. У цьому випадку реальні витрати – це придбання кількох якісних саджанців та, за потреби, монтаж опори (решітки, перголи, конструкції для тіньових навісів і ін.).

Бюджет проєкту залишається в межах кількох тисяч гривень. Догляд зводиться до періодичного поливу та обрізки, що цілком під силу декільком мотивованим сусідам.

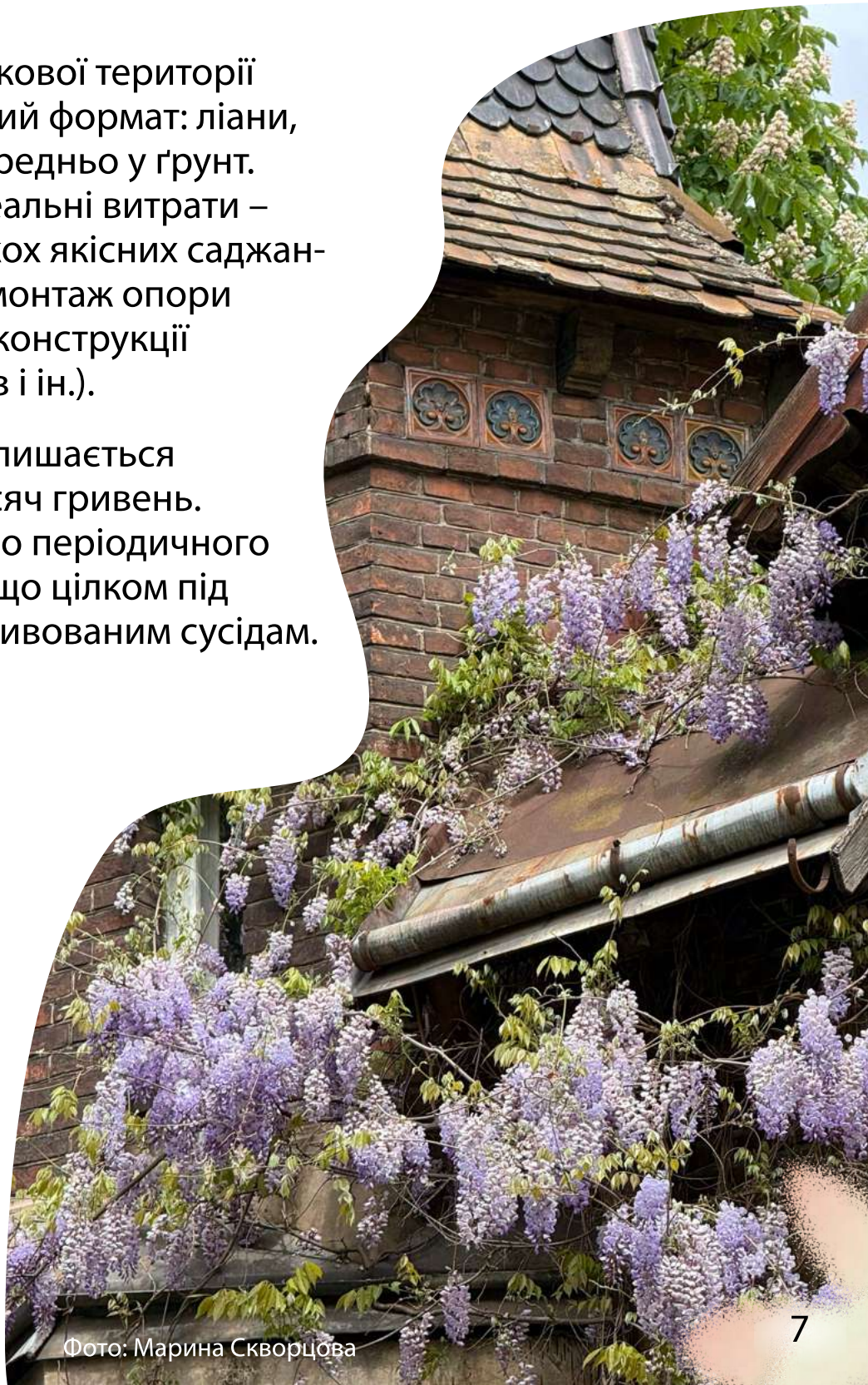

Фото: Марина Скворцова

Міф №5:

"Доведеться чекати десятиліттями, поки рослина виросте"

Таке очікування справедливе для дерев, проте не для ліан. Перший відчутний результат з'являється вже у перший–третій сезон після висадки: пагони сильнорослих ліан (наприклад, дикого винограду) сягають кількох метрів, даючи бажане затінення.

Фото: Ірина Федосеєнко

Триваліший період росту трапляється лише тоді, коли обрано повільнозростаючі види або умови висадки виявилися несприятливими – бідний ґрунт без підготовки, недостатній полив у перший рік, нерегулярний догляд. У переважній більшості випадків ліана дає видимий ефект значно швидше, ніж будь-яка інша форма озеленення міського простору.

Роздоріжжя форматів: озеленення в ґрунті та модульне озеленення

Практики розрізняють два основні підходи до вертикального озеленення, які суттєво відрізняються складністю реалізації та витратами.

Озеленення на основі ґрунту

Ліани висаджуються безпосередньо в землю або у попередньо підготовлені контейнери біля поверхні, яку прагнуть озеленити. Об'єм, дренаж і тип ґрунту в контейнерах слід обирати з огляду на потенціал розростання рослини. Зазвичай для одного проєкту обирається один домінуючий вид. Для ліан, що потребують додаткового кріплення, опорою можуть слугувати легкі решітки, спеціальні сітки або система тросів.

Залежно від рослини й умов, повне заплетення поверхні займає від 3 до 20 років, тоді як перший відчутний візуальний результат з'являється вже через два–три сезони.

Це найдоступніший формат: основні витрати – придбання саджанців та, за потреби, монтаж опор.

Догляд зводиться до періодичного спостереження за напрямком росту в перші місяці після висадки та поливу в умовах тривалої посухи. Таке озеленення є максимально природним, сталим і реалістичним у впровадженні сусідською спільнотою.

Фото:
Ірина Федосєєнко

Цікавий факт!

У грудні 2025 року у Львові затвердили "Реєстр деревовидних ліан та інших витких рослин". Тепер при реставрації фасадів чи новому будівництві наявні ліани не зможуть просто знищити, адже їхнє збереження стало обов'язковою умовою для архітекторів та комунальних служб. До речі, реєстр є відкритим: мешканці та мешканки громади можуть подавати до нього нові об'єкти вертикального озеленення.

Натисніть тут

"Живі стіни" з контейнерною системою

Рослини висаджуються у горщики, які рівномірно розподілені по поверхні стіни; інколи спеціальний субстрат монтується безпосередньо у фасад. Життєдіяльність рослин підтримується системою крапельного поливу та регулярним додаванням добрив. У такій конструкції може розміститися 10–15 видів рослин, найчастіше – мохи, сукуленти й інші низькорослі багаторічники.

Перевага – швидкий і ефектний візуальний результат.

Недоліки – значно вищі інвестиції на встановлення та технічне обслуговування, високе споживання води й енергії. Через обмежений простір для коренів рослини в таких системах потребують заміни кожні 5–10 років. Формат доцільний для комерційних та публічних просторів, проте рідко реалістичний для житлового будинку і поки не дуже актуальний для кліматичних умов м. Львова.

Фото:
Марина Сквирица

Рослини, що не підведуть

При виборі витких рослин для озеленення фасадів, огорож чи навісів варто враховувати кілька чинників: кліматичну зону, освітлення ділянки, тип поверхні та ґрунту, а також інтенсивність росту рослини. Перевагу слід надавати видам, що добре зимують без складного укриття та не становлять загрози для місцевої екосистеми.

Умовні позначення:

☀ – сонце	✿ – декоративне квітування	↑ – не потребує опори
◐ – напівтінь	✻ – декоративне листя	↓ – потребує опори
● – тінь	❄ – морозостійкий	

Плющ звичайний
(*Hedera helix*)

◐ ● ↑ ✻ ❄

Дикий виноград
тригострокінцевий
форма Вічі
(*Parthenocissus
tricuspidata Veitchii*)

☀ ◐ ↑ ✻ ❄

Дикий виноград
пятилистий (деко-
ративні форми)
(*Parthenocissus
quinquefolia*)

☀ ◐ ↓ ✻ ❄

Гортензія черешкова
(*Hydrangea petiolaris*)

Гліцинія рясноквітуча
(*Wisteria floribunda*)

Клематис Поль Фаргез
(*Clematis Paul Farges*),
або інші ботанічні сорти

Обережно: агресивні види

Деякі виткі рослини можуть швидко виходити з-під контролю, пошкоджувати конструкції або витіснити місцеву флору. Зокрема тому не рекомендується висаджувати кампсис повзучий (*Campsis radicans*), хміль звичайний (*Humulus lupulus*), жимолость японську (*Lonicera japonica*). Відповідального поводження потребує і згаданий вище вид дикого винограду, який вважається інвазійним. А тому в умовах озеленення прибудинкових територій доцільніше використовувати його декоративні форми – Yellow Wall, Star showers Monham, Redwall ® Troki). Перед висадкою варто оцінити не лише декоративність рослини, а й її довгостроковий вплив на будівлю та довкілля. Для житлових будинків і невеликих подвір'їв безпечніше обирати види з помірним темпом зростання, які легко контролювати.

5 важливих кроків на шляху до втілення

Організацію вертикального озеленення поверхні на прибудинковій території можна умовно вкласти у п'ять послідовних кроків:

I. Вибір локації та оцінка ризиків

Визначте вертикальні поверхні, які потребують озеленення. Якщо спільнота налаштована скептично, варто почати з невеликих тестових об'єктів – глухих стін технічних будівель, огорож чи підпірних стінок. Перед початком робіт обов'язково оцініть технічний стан та міцність конструкцій, адже дорослі ліани мають значну вагу. Також критично важливо перевірити, чи не проходять в цьому місці важливі інженерні комунікації, аби зелену стіну згодом не знищили у разі аварійного ремонту.

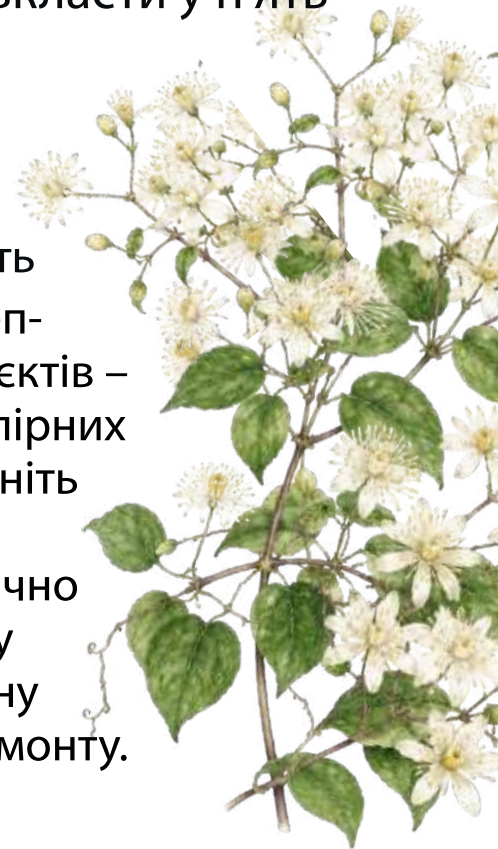

Фото: Ірина Федосеєнко

2. Узгодження та отримання погоджень

Більшість проєктів вертикального озеленення реалізуються в межах прибудинкової території та не потребують спеціальних дозволів, проте формат узгодження залежить від форми управління будинком.

Фото: Ірина Федосеєнко

У будинках з ОСББ або ЖБК необхідно знайти односторонців, обговорити ідею з ініціативною групою, інколи доведеться навіть зафіксувати рішення у протоколі зборів співвласників, чітко прописавши місця висадки, види рослин та відповідальних за догляд. У будинках, які не створили ОСББ, ініціативу узгоджують з управляючою компанією. Якщо ж озеленення планується за межами прибудинкової території або її межі невизначені, необхідно звернутися по консультацію на Гарячу лінію міста для подальшого погодження дій з балансоутримувачем.

3. Підбір рослин

Головне правило успішного вертикального озеленення – обирати саджанці не за критерієм "що красиво виглядає на картинці", а за принципом "що гарантовано приживеться у наших умовах". Обов'язково враховуйте рівень освітленості ділянки протягом дня (сонце чи глуха тінь), тип та кислотність ґрунту, а також текстуру поверхні, до якої буде чіплятися рослина. Якщо ви сумніваєтеся у правильному виборі сорту, варто звернутися по фахову консультацію.

Цікавий факт!

Житловий комплекс "Будинок дерев" у Сінгапурі прикрашає гігантський вертикальний сад площею 2289 м², який у квітні 2014 року потрапив до Книги рекордів Гіннеса як найбільший у світі. Ця "жива стіна" перетворює фасад на природний охолоджувальний шар, що дозволяє заощаджувати електроенергію та дарує мешканцям унікальний візуальний досвід.

Натисніть тут

4. Закупівля якісного посадкового матеріалу

Щоб зусилля не були марними, купуйте саджанці виключно із закритою кореневою системою (у горщиках) об'ємом не менше 2 літрів. Якісний та здоровий саджанець має щільно заповнене коріння, яке не вивалюється з горщика, щонайменше два сильних та розвинених пагони від самої основи, а також чисте листя без плям, ознак хвороб чи механічних пошкоджень.

Намагайтеся купувати рослини у професійних садових центрах і обов'язково зберігайте етикетку з назвою сорту та вимогами до догляду. Пам'ятайте, що дешеві саджанці часто мають пошкоджене коріння і гинуть протягом першого року, що змусить вас платити двічі.

5. Правильна підготовка ґрунту та висадка

Висаджувати рослини із закритою кореневою системою можна з квітня по жовтень, при цьому осіння висадка є дуже ефективною, бо дозволяє ліані добре вкорінитися до весни.

Кущі розміщують на відстані 30–50 см від стіни чи опори, залишаючи між ними проміжок в 1–1,5 метри для швидкого формування суцільного зеленого килима. Посадкова яма повинна бути вдвічі більшою за об'єм горщика. На дно важкого глинистого ґрунту обов'язково засипають 10 см дренажу зі щебеню чи битої цегли, а бідний піщаний ґрунт збагачують компостом або перегноєм.

Перед самою посадкою горщик із рослиною потрібно замочити у воді на 15 хвилин, щоб земляна грудка повністю просочилася вологою. Окремо зважайте на специфіку рослин: наприклад, клематиси при висадці обов'язково заглиблюють на 5–10 см нижче рівня землі для стимуляції росту нових пагонів.

Рецепт довголіття – у догляді

Успіх вертикального озеленення залежить не лише від вибору виду ліани, а й від системного підходу до її утримання. Найвідповідальнішим етапом є саме перший рік після висадки.

Тому регулярний полив у цей період гарантує 90% успіху приживлення.

Поки коренева система не пішла вглиб ґрунту, рослина повністю залежна від вологи, яку надає садівник. Надалі полив потрібен лише в періоди тривалої посухи.

Цікавий факт!

У Сіетлі (США) діє Програма “Зелений Фактор” – інноваційна система балів, яка зобов’язує забудовників інтегрувати озеленення у свої проєкти для отримання дозволів на будівництво. Система надає високі коефіцієнти саме вертикальним садам, що робить екологічні рішення не просто бажаними, а юридично необхідними для успішного бізнесу.

Натисніть тут

Крім цього, для підтримки естетичного вигляду та життєздатності не зайвими будуть такі заходи:

Захист від механічних пошкоджень

(наприклад, під час викошування газону): встановлення тимчасових огорожень або яскравого маркування.

Коригування росту

Допомога рослині "обрати курс" шляхом направлення перших пагонів у потрібний бік.

Підгортання

Укриття пагонів землею або мульчею на зиму протягом перших 2–3 років. Дорослі, загартовані ліани зазвичай додаткового захисту не потребують.

Підживлення

Використання комплексних добрив тривалої дії (починаючи з другого року), що стимулює рослину самостійно розвивати глибоку кореневу систему.

Формувальна та омолоджувальна обрізка

Пагони, що намагаються прорости під покрівлю, у ринви, вікна чи дверні отвори, слід видаляти протягом усього сезону. Раз на 3–5 років вирізати деякі старі гілки для стимулювання появи молодих пагонів.

Мульчування

Загортання пристовбурового кола корою, тріскою чи соломою завтовшки 5–7 см для зменшення випаровування вологи, захисту коріння від перегріву влітку та промерзання взимку (шар оновлюють раз на рік).

Вертикальне озеленення – важливий крок у адаптації до зміни клімату

Фото: Ірина Федосєєнко

Країни усього світу переглядають традиційні підходи до містопланування на користь природоорієнтованих рішень – практик, які передбачають використання природних процесів, а не боротьби з ними.

Зелені фасади, дощові сади, проникні покриття, сади-городини на дахах – це не елементи декору, а нова інфраструктура, що робить наш побут безпечнішим та комфортнішим в умовах зміни клімату.

Фото: Ірина Федосеєнко

Українські громади також адаптуються до нової реальності. Кожна стіна, покрита виткою рослиною – маленька, але реальна кліматична дія. Кожна спільнота багатоквартирного будинку, що ухвалила таке рішення – це приклад для трьох сусідніх. Кожне зелене подвір'я – частина мережі, що поступово робить ціле місто прохолоднішим, чистішим і тихішим.

Цікавий факт!

Барселона пропагує вирощування рослин у різних місцях міста як вид мистецтва, повністю перетворюючи старі будівлі та прості місця на вражаючі краєвиди з пишними вертикальними садами. Вони перетворюють непривабливі куточки міста на шматочки міської краси, поєднуючи архітектуру та природу.

Натисніть тут

Порадник розроблено ГО "Плато" у межах проєкту MuMeet, що фінансується Фондом "Пам'ять, Відповідальність і Майбутнє" (EVZ) в межах програми підтримки "єМістечко – простір для кожного", яку реалізує Музей Міста (ЛКП "Центр розвитку туризму м. Львова" та БФ "Фонд розвитку Музею Міста у Львові") за партнерської підтримки Управління екології та природних ресурсів Львівської міської ради, Державного природознавчого музею НАН України.

Львівська
міська
рада

Музей Міста

Stiftung

EVZ

Erinnerung
Verantwortung
Zukunft

pláto

Дизайн брошури: Скворцова Марина.
Фото: Ірина Федосеєнко, Скворцова Марина.